

Slavko SPLIČHAL

K novim konceptom v metodologiji

Ferligoj, Leskošek, Kogovšek

Zanesljivost in veljavnost merjenja

FDV, Metodološki zvezki 11

V celotnem slovenskem družboslovju lahko na prste ene roke preštejemo monografije, ki sistematično obravnavajo katero izmed številnih metodoloških področij, ki so predmet intenzivnega raziskovanja v svetu. To zgovorno kaže stopnjo (ne)razvitosti družboslovja v Sloveniji in »tradicionalno« zapostavljanje metodoloških znanj, ki izvira še iz obdobja Ene znanosti. Skoraj presenetljivo je zato, da je v takih okoliščinah zbirki Metodološki zvezki, ki jo je začela izdajati in urejati dr. Anuška Ferligoj leta 1987, uspelo ne le ohraniti se pri življenju, ampak tudi predstaviti nekaj prvovrstnih publicističnih in raziskovalnih dosežkov. Mednje nedvomno sodi najnovejša monografija *Zanesljivost in veljavnost merjenja avtoric* Anuške Ferligoj, Karmen Leskošek in Tine Kogovšek.

Skoraj odveč je poudariti, da gre za prvo delo v slovenščini, ki sistematično predstavlja problematiko zanesljivosti in veljavnosti v družboslovnem raziskovanju. To delo na teoretični ravni v ničemer ne zaostaja za sodobnimi razpravami v svetu, hkrati pa ima izrazito poudarjene uporabnostne nastavke, kar pazljivemu bralcu in resnemu raziskovalcu (lahko) omogoča neposredno raziskovalno aplikacijo v monografiji predstavljenih rešitev problemov zanesljivosti in veljavnosti. Pri tem je vredno omeniti tudi, da se delo odlikuje po terminološki jasnosti, ki je celo v angleščini marsikdaj ne najdemo, tem manj pa bi jo torej smeli »zahtevati« od pionirskega slovenskega besedila.

V monografiji *Zanesljivost in veljavnost* avtorice uvodno opredelijo proces merjenja kot (po Stevensu) »prirejanje števil objektom ali dogodkom na temelju izbranih pravil«, nato pa razčlenijo proces mer-

jenja v osnovne korake, s čimer že v uvodu pokažejo, kje vse raziskovalce čakajo zanesljivostne in veljavnostne pasti. Drugo in tretje poglavje sta namenjeni preskušanju zanesljivosti, tj. »določanju dopustne stopnje slučajnih napak v raziskovanju,« ki zadeva ponovljivost in konsistentnost merjenj. Najprej je predstavljena klasična testna teorija Lorda in Novicka, na njeni kritiki pa je postavljena razširitev merskega modela, ki predstavlja tudi osnovo za preskušanje veljavnosti z (dopolnjenim) modelom MTMM. Teoretski razpravi o zanesljivosti sledijo predstavitve specifičnih ocen zanesljivosti (mere stabilnosti in mere enakovrednosti), primerjava različnih metod ter razdelava konkretnega primera ocenjevanja zanesljivosti z metodo notranje konsistentnosti, komponentno in faktorsko analizo ter prikazom programa RELIABILITY v programskem paketu SPSS/PC+.

Drugi del monografije je namenjen problematiki veljavnosti merjenja, ki nedvomno sodi med najzahtevnejša metodološka področja. Z veljavnostjo, bi lahko rekli, stoji ali pade vsako empirično raziskovanje; prvi pogoj pri tem pa je, da si vprašanje o veljavnosti v raziskovanju samokritično sploh zastavimo, čemur se večina empiričnih raziskav (ne le pri nas) preprosto izogne. Pojem veljavnosti v literaturi sicer ni tako nedvoumno opredeljen kot pojem zanesljivosti, na splošno pa vendar velja, da za veljavno označujemo tisto raziskovanje, v katerem dejansko raziskujemo tisto, kar sta predmet in cilj raziskovanja. Veljavnost torej zadeva odnos med opazovanimi spremenljivkami (ki jih merimo) in teoretičnimi spremenljivkami oz. konstrukti. Avtorice sistematično obravnavajo različne razsežnosti veljavnosti (vsebinska veljavnost, kriterijska veljavnost, veljavnost konstrukta, notranja in zunanja veljavnost, interpretativna veljavnost) ter pregledni del zaključijo z analizo odnosa med zanesljivostjo in veljavnostjo. Nadaljevanje je namenjeno podrobnejši razčlenitvi najbolj zahtevnega postopka – preskušanju veljavnosti konstrukta, ki je

mogoče le z uporabo najzahtevnejših multivariatnih pristopov. Podobno kot pri zanesljivosti je tudi problem preskušanja veljavnosti predstavljen s praktičnim primerom, ki mu sledi meta analiza ocen kvalitete merjenja. V zaključnem poglavju so predstavljeni še (možni) standardi kvalitete merjenja.

Zanesljivost in veljavnost merjenja izjemno učinkovito povezuje teorijo merjenja z učinkovitimi aplikacijami. Pregledno, sistematično in jedrnato spisana knjiga sodi na delovno mizo – ne na polico ali v predal – vsakega slovenskega družboslovca, ki se kot empirični raziskovalec, uporabnik izsledkov raziskovanja ali kritik empiričnega raziskovanja srečuje s to vrsto raziskovanja. Uporaba v knjigi predstavljenih postopkov ocenjevanja zanesljivosti in veljavnosti raziskovanja bi nedvomno lahko bistveno prispevala k dvigu kakovosti družboslovnega raziskovanja pri nas – torej prav k njegovi zanesljivosti in veljavnosti.

Mitja VELIKONJA

Ponovljivi zgledi

Joel Schmidt

Slovar grške in rimske mitologije (*Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine*)

Prevedla Veronika Simoniti. Predgovor Primož Simoniti. Mladinska knjiga. Ljubljana 1995, 243 strani

Zakladnice klasičnih mitologij obsegajo neko določeno, omejeno število mitskih situacij, podob, dilem, shem, motivov in rešitev. Te postanejo v nadaljnjem razvoju civilizacije ponovljive zgodbe in precedenčni primeri, zgledi, ki se reproducirajo v vseh naslednjih družbeno-zgodovinskih umestitvah na teh prostorih. Vendar ne v smislu, da iz starih mitologij izhajajo vsa

možna človeška in družbena razmerja naslednjih generacij, da so neizčrpen vir položajev, ki jih je mogoče le ponavljati oz. obnavljati. Gre za to, da so vsa kasnejša zgodovinska dogajanja interpretirana, razumljiva in rešljiva z obrazci, strukturiranimi v teh mitologijah.

Antične mitologije za zahodno civilizacijo niso paradigmatike; ta ne raste iz njih niti ni njihov odsev. Pač pa je paradigmatski način dojemanja, konstruiranja in reševanja situacij v dejanskem življenju, ki se ozira po zglede in načela v dobro tisočletje njihovega razcveta, od 5. stoletja pr.n.š. do 5. stoletja n.š. Aktualni zapleti, pojavi ali osebnosti šele tako postanejo nekaj *že vidnega in slišnega*. Neznano se skuša dojemati na podlagi znanega, negotovo z utečeno gotovostjo preteklega, kaotičnost vsakdanjika se dešifrira s pomočjo starih mitov.

Drugače rečeno, stari (grški, kasneje latinizirani, torej rimski) miti niso *zapisani* v zgodovino Zahoda, ampak se z njimi ta zgodovina *bere*. To niso neke genetične zgodbe, *večne* uteži preverjene preteklosti, ki zavezujejo sedanost, ampak ponujajo okvir danih likov, situacij, motivov itn., s katerimi je mogoče zajeti še neosmišljeno zdajšnjost. Začrtajo meje možnega, s tem pa ga seveda temeljito preobrazijo. Na tej podlagi se neka kontingenčna zgodovinska dejstva in osebnosti *berejo* in *razumejo* skozi stare, brezčasne obrazce: zbirališče odličnikov postane *panteon*, pretkani junak *Odisej*, lepota *Helena*, incestnež *Ojdip*, bojevnice *Amazonke*, v svojo stvaritev zaljubljeni umetnik *Pigmalion*, v nemilost bogovom prepuščeni *Tantal*, vase zagledani *Narcis*; *Dioniz* sinonim za veseljaštvo, razuzdanost in prekipevanje življenske moči, *Eros* in *Tanatos* za sili življenja in smrti, *Scila* in *Karibda* za pogubni skrajnosti, *Apolon* pa za ideal mladosti, lepote in napredka.

Antična mitologija ponuja razlage vedno novih sedanosti na različnih področjih: v politiki, družbeni ureditvi, jeziku, umetnostnih zvrsteh. Mitski liki iz antike so hvaležne reference za zgodovinske oseb-